

مرزبانی فرهنگی در جنگ نرم

در طول تاریخ، فرهنگ‌های مختلف از یکدیگر تاثیر پذیرفته‌اند و این فارغ از کیفیت این تغییرات و تحولاتی که از آن ناشی می‌شود، قابل بررسی است.

در طول تاریخ، فرهنگ‌های مختلف از یکدیگر تاثیر پذیرفته‌اند و این فارغ از کیفیت این تغییرات و تحولاتی که از آن ناشی می‌شود، قابل بررسی است. اما با پیشرفت رسانه‌ها و سهولت ارتباطات و انتقال پیام، مرز فرهنگی‌ها مختلف به یکدیگر نزدیک‌تر شده و تاثیر و تاثرات این فرهنگ‌ها از یکدیگر هم بیشتر شده و هم سرعت بیشتری گرفته است. اما این تاثیرات و تبادل فرهنگی، همواره سبب ZWNJ; ساز تعالی فرهنگ‌ها نشده و از این رهگذر تهاجم فرهنگی نیز رخ نموده است. مسیر انحرافی تهاجم فرهنگی که از صراط مستقیم تبادل فرهنگی جدا می‌شود، لزوم مرزبانی فرهنگی را بیش از پیش جدی کرده؛ مقوله ZWNJ; ای که همواره در دغدغه ZWNJ; های رهبر معظم انقلاب نیز، محل تاکید و توصیه بوده است.

تهاجم از مسیر تبادل فرهنگی

در فرآیند تبادل فرهنگی، تماس فرهنگ‌ها با یکدیگر باید مبتنی بر ساز و کارهای عادلانه باشد؛ وقتی تبادل، در فرآیندی دو سویه صورت می‌گیرد، فرهنگ‌ها با شناسایی عناصر منفی و مثبت فرهنگ مقابل، عناصر مطلوب آن را وارد فرهنگ خود می‌کنند و این اقدام در فرهنگ مقابل نیز رخ می‌دهد. در این حالت می‌توان گفت فرآیند تبادل فرهنگی که امری مثبت است انجام پذیرفته است. اما تهاجم فرهنگی مرز باریکی با تبادل دارد. این مفهوم، که خلاف تبادل فرهنگی، امری ظالمانه است، وقتی روی می‌دهد که یک فرهنگ سعی دارد در تقابل با فرهنگ دیگر، عناصر فرهنگ مقابل را به شیوه ZWNJ; های گوناگون تخریب کند و فرهنگ مورد نظر خود را به جامعه تحمیل کند.

وظایف مرزبان فرهنگ

اما ساز و کارهای مرزبانی فرهنگی، با توجه به تغییر و تحولات عمده ZWNJ; ای که در نظام ارتباطی و رسانه ZWNJ; ای جهان شکل گرفته، چیست؟

غلامرضا خواجه ZWNJ; سروی در گفت‌وگو با جام ZWNJ; جم، معتقد است پیش از پیداکردن ساز و کارهای مقابله با تهاجم فرهنگی و در عین حال، متوقف ZWNJ; نکردن تبادل به بهانه احتمال دچارشدن به حمله، باید به ملاحظه ZWNJ; دیگری پرداخت. معاون فرهنگی سابق وزیر علوم، تحقیقات و فناوری، از ترم پیشنهادی ZWNJ; اش به عنوان «واکسیناسیون فرهنگی جامعه» یاد کرده و می‌گوید: «پیش از فکرکردن به تبعات نفوذ، رعایت چند نکته لازم است. نخست این ZWNJ; که باید آن ZWNJ; قدر به تقویت فرهنگی جامعه بپردازیم که خیالمان از بابت نفوذ تا حدی راحت شود که جامعه در مقابل حمله واکسینه شده است. باید از پیش، خطرهای احتمالی را به مانند احتمال بیماری بررسی کرده و جامعه را نسبت به آن آگاه کرد. اگر به مانند بیماری، این واکسیناسیون فرهنگی نسبت به مصرف ZWNJ; کنندگان و منابع تولید فرهنگ رخ بدهد، می‌تواند در مقابل آسیب ZWNJ; ها مقاوم بود. این ZWNJ; گونه دیوار دفاعی ما در مقابل هجوم دشمن محکم می‌شود.»

خواجه ZWNJ; سروی در این باره می‌افزاید: «پس از این آسیب ZWNJ; شناسی و تقویت می‌تواند نقاطی را که احتمال بروز ضعف در آنها هست، تقویت کرد. این تقویت به تربیت نیرو و سپس تولید فکر و محصولات فرهنگی و سرانجام به ZWNJ; دست ZWNJ; آوردن فرصت و مجال تبادل فرهنگی مربوط است. البته ناگفته پیداست که برای رسیدن به این مرحله باید ابزارها را نیز به روز کرد. اگر به این مرحله برسیم، مقابله با تهاجم سهل ZWNJ; تر خواهد بود. از سویی در تعامل و تبادل شناخت طرف مقابل بسیار مهم است و او باید متوجه قدرت و غیرقابل نفوذ بودن ما باشد.» این استاد دانشگاه علامه طباطبایی البته بر این باور است که واکسیناسیون فرهنگی جامعه، نافی این نیست که باید در این باره کار تمام ZWNJ; وقت کرد؛ همه این کارها را که کردیم نباید خیالمان راحت باشد و دست روی دست بگذاریم. باید بدانیم در حوزه فرهنگ همیشه احتمال نفوذ و تهدید هست. باید بدانیم همان ZWNJ; طور که بدن همواره در مقابل عارض ZWNJ; شدن بیماری باید مقاوم باشد، جامعه نیز به لحاظ فرهنگی همواره در معرض آسیب است.»

مرزبانی فرهنگی، چنان چه از اصطلاح آن برمی‌آید، امری فرامرزی است، اما نباید غافل از تهاجم‌های خواسته و ناخواسته داخلی نیز بود. اگر این دسته از آسیب‌های داخلی را نیز ذیل مقوله تهاجم بررسی کنیم، می‌توانیم در مقابله با آنها نیز از اصطلاح مرزبانی فرهنگی بهره ببریم. خواجه‌سروی در این باره معتقد است که باید زحمت مرزبانان فرهنگی را کم کرد. این کارشناس فرهنگی می‌گوید: «برنامه‌ریزی برای تقویت و استحکام‌بخشیدن به جامعه‌پذیری فرهنگی، ما را در مقابل تهدیدهای داخلی فرهنگ نیز مقاوم خواهد کرد. باید ساز و کارهای انتقال گفتمان‌های اصیل انقلاب و اسلام و دفاع مقدس را به نسل‌های مختلف بیابیم. اگر این‌کار را درست انجام بدهیم، می‌توانیم مرزبانی کنیم. به هر حال، روشنفکری غربی، پدیده‌ای وارداتی است و البته که نتوانسته در جامعه ما سهم چندانی داشته باشد. همچنان می‌توان ادعا کرد سهم عمده مربوط به صاحبان گفتمان‌های داخلی است. علت اصلی این‌که روشنفکری غربی، به‌عنوان خرده‌فرهنگ رقیب، نتوانسته سهم چندانی ببرد، موفقیت در ترویج گفتمان‌های انقلاب و اسلام بوده است. در عین حال همان سهم اندکی هم که برده است، محصول کم‌کاری ماست. تقصیر ماست که به رفع اختلال در مکانیزم انتقال فرهنگمان نپرداخته‌ایم.»

او در پایان معتقد است وظیفه مرزبان فرهنگ، صرفاً مخبره خطر است و نه حمله و حتی دفاع: «او فقط هشدار می‌دهد. بنابراین پیش از این‌که به او نیازی پیدا کنیم باید پیشگیری کنیم.»

توجه به پیوست فرهنگی

حسن بنیان‌های عضو شورای عالی انقلاب فرهنگی در گفت‌وگو با جام‌جم می‌گوید: سرعت تغییرات و تحولات در عرصه‌های مختلف اعم از سیاسی اقتصادی، نظامی، اجتماعی و فرهنگی ما را به این نقطه می‌رساند که همه مدیران در همه سازمان‌ها در رابطه با مرزبانی فرهنگ احساس وظیفه کنند. این بحث از طرفی ریشه در اعتقادات و باورهای ما دارد که امر به معروف و نهی از منکر را داریم و از طرف دیگر مدیران وقتی سازمانی زیر دستشان هست آن سازمان از حامل‌های مهم تبادل فرهنگی است.

او معتقد است در جامعه ما اگر مدیران ما درک درستی از آثار فرهنگی سازمان‌های تحت تصدی خود نداشته باشند و آسیب‌های فرهنگی را شناسایی و اصلاح نکنند، به دلیل سیاست‌گذاری‌های نادرست این سیاست‌های اشتباه را وارد سازمان خود کرده و از آن طریق وارد جامعه می‌شود.

بنیان‌های تصریح می‌کند: از همین روست که بحث پیوست‌نگاری فرهنگی که مقام معظم رهبری مطرح کردند، اهمیت پیدا می‌کند و طرح‌های مهم در عرصه‌های مختلف نیازمند پیوست‌نگاری فرهنگی است، شروعی است برای مرزبانی فرهنگی و باید مراقب آن باشیم. طبعاً دستگاه‌هایی مثل آموزش و پرورش که در ذاتش مسئولیت اصلاح فرهنگی جامعه را دارد، بیش از هر سازمان دیگری مدیرانش باید احساس مسئولیت و وظیفه خود را ایفا کنند.

یا جایی مثل صدا و سیما که رسانه ملی است و بر جامعه تاثیر می‌گذارد و می‌تواند اثربخشی کند، مسئولیت خطیری دارد.

او می‌افزاید: منتها اگر آموزش و پرورش و صدا و سیما وظیفه خود را به درستی ایفا کنند، اما دیگر سازمان‌ها بخصوص سازمان‌های اقتصادی وظیفه خود را به درستی ایفا نکنند، دچار تضاد می‌شویم. یعنی اگر از پیامدهای فرهنگی که از طریق سیاست‌های صنعتی، تجاری، سیاست‌های مربوط به وزارت خارجه یا سیاست‌هایی که از نظر ساخت مسکن شکل می‌گیرد، مواظبت نکنیم، به‌طور طبیعی دچار تضاد می‌شویم.

رئیس کمیسیون فرهنگی و اجتماعی شورای عالی انقلاب فرهنگی در پاسخ به این پرسش که چگونه می‌توان مبادله فرهنگی را حفظ کرد اما در عین حال از مقوله مرزبانی فرهنگی از ورودی‌ها مغفول نشد، می‌گوید: مبادله فرهنگی امری اجتناب‌ناپذیر است. مهم این است که این مبادله وجه مثبت پیدا کند. با رشد و آگاهی مدیران و کمک گرفتن از صاحب‌نظران در مشاوره‌ها و توجه به نیازهای فرهنگی جامعه و توجه به الگوی ایرانی

اسلامی که مقام معظم رهبری بر آن تاکید دارند، حرکت و توسعه‌های ما در مقولات تبادل فرهنگی روز به روز گسترش پیدا می‌کند. وگرنه نفس بهره‌گیری از پیشرفت‌ها و کالاها و تکنولوژی غرب، این است که در آن مبادله فرهنگی صورت می‌گیرد و در دل آن به‌طور طبیعی تهاجم فرهنگی هم هست. ما راه و حل را در احیای حس مسئولیت عمومی جامعه می‌دانیم که همراه با این مبادله، فرهنگ اصیل خودمان را هم حفظ کنیم. بنیانیان خاطرنشان می‌کند: اتفاقی که در 200 سال اخیر به اشتباه رخ داده که فرهنگ را تقلیل دادیم و به نهادهایی مثل وزارت ارشاد واگذار کردیم، تفکر غلطی است. باید مدیران و نخبگان به نقش خود واقف شوند و متناسب با نقش خود، دانش و آگاهی فرهنگی خود را ارتقا دهند. یکی از پیامدهای آن توجه به پیوست فرهنگی است.

کم‌کاری در صیانت از داشته‌ها

ضیاءالدین دری کارگردان، تهیه‌کننده و نویسنده در گفت‌وگو با جام‌جم با اشاره به این‌که در حوزه مرزبانی فرهنگی کم‌کاری و های غیرقابل توجیه صورت گرفته است، می‌گوید: در سینما، تلویزیون و تئاتر باید قدر اشخاص صاحب سبک و کارکرده در این حوزه را دانست و از آنها در تولید آثار فرهنگی با بن‌مایه‌های جامعه ایرانی (قبل و بعد از اسلام) حمایت کرد. ما کشوری بوده‌ایم که سابقاً تحت تاثیر استعمار نو بودیم و این استعمار نو در کشور ما فجایعی به وجود آورده و اتفاقاً یکی از ریشه‌های انقلاب ما در همین بیرون زدن اجنبی‌ها از کشور بوده است.

اما باید سوال کرد الان چه اثرهای ضداستعماری در زمینه تصویر یا نمایش در حال تولید یا عرضه است؟ در بحث تهاجم فرهنگی با کدام ابزار می‌توانیم راجع به آن صحبت کنیم؟ کدام فیلمساز یا قلم به دست ما روی ویژگی‌های فرهنگ اصیل ایرانی در داخل کشور کار ارزشمندی انجام می‌دهد.

چنین کم‌کاری‌های ناشی از عدم مطالعه و دغدغه‌مندی صاحبان آثار است. عضو سابق شورای پروانه نمایش در عین حال تاکید می‌کند: البته هنرمندانی داریم که دغدغه ساخت آثاری در صیانت از مرزهای فرهنگی کشور را دارند، اما آن‌طور که باید حمایت نمی‌شوند.

در حوزه فرهنگ باید از نویسندگان و فیلمسازان دغدغه مند حمایت کرد و حتی برای برگزیدگان این حوزه جشنواره برگزار کرد. نهادهای ذی‌ربط باید سفارش این‌گونه آثار را به هنرمند بدهند تا هنرمندان برای پرداخت به این مقولات راغب شوند.

نصرالله پژمان‌فر، عضو کمیسیون فرهنگی مجلس: گفتمان و فرهنگ انقلاب دنیا را در مسیر پیچ تاریخی قرار داده و به همین دلیل است که بیشترین فشارها بر ما وارد می‌شود. عرصه‌های مختلف فرهنگ نباید مورد غفلت قرار بگیرد. بستر دفاعی حداقلی در عرصه فرهنگ به‌دلیل نگاه غلط در حال از دست رفتن است.

مرتضی نبوی، عضو مجمع تشخیص مصلحت نظام: فرهنگ به علت هویت جمعی آن، ارگان‌های خاص خود را می‌سازد. امروز جهاد فرهنگی جهاد اکبر است. حفظ و استحکام خانواده یکی از راه‌های اصلی مبارزه فرهنگی است.

صدرالدین شریعتی، رئیس سابق دانشگاه علامه طباطبایی: سرکوب انسان‌ها امروز به صورت ناتوی فرهنگی به سراغ ما آمده است. ما در دانشگاه‌ها به سمت غرب نگاه می‌کنیم و فکر می‌کنیم هرآنچه در غرب وجود دارد برای ما مفید است.

کاظم راشد یزدی، استاد اخلاق حوزه علمیه مشهد: امروز عالم بر اساس فرهنگ می‌چرخد و مرزبانی فرهنگی واجب است. معارف اسلامی بر مبنای علم شکل گرفته و تمام دنیا بر مبنای فرهنگ می‌چرخد و جنگ‌های آن نیز فرهنگی است. مرزبانی یعنی جلوی افکار شیطنانی را گرفتن و امروز باید مرزبانی فرهنگی را جدی بگیریم.

لاله افتخاری، نماینده سابق مجلس: مرزبانی فرهنگی را باید خانم‌ها انجام دهند، چون حریم خانواده در دست آنهاست، زنان باید بدانند تهاجم از چه طریقی وارد می‌شود.

مرتضی آفاتهرانی، نماینده سابق مجلس: رهبر معظم انقلاب صراحتاً اعلام کرده‌اند نگران فرهنگ هستند، ولی برخی نگران اسلام بودن را مسخره می‌کنند. امیدواریم مسئولان حرف قشر مذهبی کشور را بفهمند و اگر متوجه آن نشوند خواسته خود را تکرار می‌کنیم.

علیرضا پناهیان، کارشناس فرهنگ: باید صادرکننده محصولات فرهنگی به دیگر کشورها باشیم و اصل جهاد در مدیریت فرهنگی را اعمال کنیم. باید صادرکننده محصولات فرهنگی به دیگر کشورها باشیم و تا زمانی که معضلات فرهنگی خود را حل نکنیم با حل مشکلات سیاسی هم نمی‌توانیم به نتیجه برسیم.

سعید حدادیان، مداح و فعال فرهنگی: مرزبانی فرهنگی باید حول محور کلمه الله باشد. جنگ تجلی فرهنگ اسلام است. غنای فرهنگ هشت سال دفاع مقدس ما آنقدر هست که نسل‌های آینده ما را تضمین کند. از دل توحید است که مقاومت ایجاد می‌شود.

سیدابراهیم رئیسی، تولیت آستان قدس رضوی: امروز آنچه مورد هجوم است فرهنگ برگرفته از امامان و پیشوایان دین است و به نام جنگ نرم با شیخون فرهنگی اعتقادات را مورد هدف قرار داده‌اند. دیدبانان و مرزبانان فرهنگی موظف هستند رصد کنند و منافذ ورود دشمن به عرصه‌های فرهنگی را خوب بشناسند تا جامعه را نسبت به آنها آشنا کرده و هشدارهای لازم را بدهند.

شما مرزبانید

طبیعت مرزها خیلی حساس‌تر و مهم‌تر از داخل محدوده زندگی عادی است؛ در عرصه فرهنگی شما مرزبانید.

در زمینه هنر، اگر گروه مرزبانان آن دقت و وسواس گونه را در حفظ و رعایت معیارها از دست بدهد، آن وقت مرزهایمان آسیب‌پذیر خواهد شد.

[بیانات رهبر انقلاب، 1371/11/4]

آن‌طور که در کلام رهبر معظم انقلاب آمده، «تهاجم فرهنگی غیر از تبادل فرهنگی است؛ غیر از گرفتن برجستگی‌ها و زبده‌گزینی از فرهنگ‌های دیگر است. اسلام به ما دستور می‌دهد، عقل هم به‌طور مستقل از ما می‌خواهد که هر چیز خوب، زیبا و با ارزشی را که در هر کجا می‌بینیم، آن را فرا بگیریم و از آن استفاده کنیم. نگاه نکن حرف خوب، سخن حکمت‌آمیز، دانش و معرفت را چه کسی دارد می‌گوید، اگر سخن خوب است، آن را فرا بگیر، این گرفتن، گرفتن فرهنگی است و اخذ فرهنگی، تبادل فرهنگی و زبده‌گزینی فرهنگی، یک چیز لازم است و این، غیر از تهاجم فرهنگی است».

[بیانات رهبر انقلاب: 1383/2/28]